

УДК 811'11'37

Т. В. Колісниченко,

кандидат філологічних наук, асистент

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

t.kolisnichenko@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-5312-0522

ТИПИ 'SETTLEMENT' НОМІНАЦІЙ

У фокусі даного дослідження – функціонально-семантичні особливості "settlement" номінацій як у системі загальної (глобальної) англійської мови, так і у структурі дискурсу, що зумовлено недостатністю вивчення загальних географічних назв об'єднаних компонентом значення *settlement*. У статті визначено основні типи "settlement" номінацій, а залучення кількісного та корпусного аналізів уможливує виявлення кореляції ядерних і периферійних компонентів значення "settlement" номінацій у структурі дискурсу.

Ключові слова: семантична структура, корпусна лінгвістика, лексема, номінація, ядерний компонент, периферійний компонент.

Постановка проблеми. Семантичні характеристики "settlement" номінацій як у системі загальної (глобальної) англійської мови, так і у структурі дискурсу знаходяться у фокусі нашого дослідження, що дозволить розкрити особливості їх вживання у природному середовищі.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Питання топонімії в англійській, українській та російській мовах досить широко висвітлено в роботах науковців (А. В. Лисенко (2007), Н. Литвинчук (2008), В. В. Алпатов (2011), Л. Н. Давлеткулова (2011), І. Єфименко (2011), Дж. Філд (2005), Д. Мілз (2011) та ін.), де аналізувались лише власні назви населених пунктів України, Росії, США та Великобританії. **Актуальність** нашої роботи визначена недостатністю вивчення саме загальних географічних назв об'єднаних компонентом значення *settlement*.

Завдання роботи – визначення типів "settlement" номінацій в англійській мові та проаналізувати їх функціонально-семантичні особливості.

Виклад основного матеріалу. Традиційно виділяють три основні типи "settlement areas" (A. W. Drescher (2000), D. L. Iaquina (2000), L. Bossuet (2006), I. Douglas (2006), D. Phillips (2006), I. Tosics (2011), W. Loibl (2011), K. Nilsson (2011), A. Piore (2011), J. Ravetz (2011) та ін.): *urban area* (урбанізована місцевість); *peri-urban area* (приурбанізована місцевість); *rural area* (сільська місцевість).

Урбанізована місцевість (*urban area*) – "areas of urban land use of 20 hectares or more with 1,500 or more residents" [1] – частина землі в 20 або більше гектарів на якій проживає 1 500 або більше людей). В. Лойбл, А. Піор, Дж. Равец пропонують наступні підвиди *urban area*:

Urban core – центральна частина міста.

Inner urban area – щільно забудована частина міста.

Suburban area – межує з внутрішньою урбанізованою частиною, характеризується низькою щільністю забудованості де відстань між будинками не сягає більше 200 метрів.

Urban fringe – зона на межі забудованої частини, характеризується низькою щільністю забудованості та великими зеленими посадками.

Urban periphery – зона навколо центральної частини міста з низькою щільністю населення [2: 24].

Peri-urban area – територія, яка періодично розбудовується, з населенням менше 20000 осіб та середньою щільністю населення 40 осіб на гектар [3], або, як відзначає І. Дуглас, це зона де поєднуються міська та сільська діяльності [4]. *Peri-urban area* включає в себе характеристики міського та сільського світу і розташована між урбанізованим "ядром" та сільською місцевістю.

За словами Д. Філіпса, приурбанізована межа характеризується значним урбанізованим впливом, легким доступом до ринків, значною сферою послуг, широким ринком праці, проте відзначається обмеженістю земельних ресурсів, ризиком забруднення та зростанням урбанізації [5: 5].

Rural area – відкрита місцевість з кількома будівлями та з невеликою кількістю населення [див.: 6].

Хоча Д. Іакуїнта (2000), А. Дресслер (2000) та Л. Буссе (2006) виділяють ще один вид "settlement" як **peri-rural area**, яку розуміють як "сільську" місцевість з "міською" свідомістю), фактично це "міграція міських жителів" [7: 4] у сільську місцевість або передмістя.

У системі англійської мови на основі статей тлумачних словників англійської мови за допомогою дефініційного та компонентного аналізів в рамках структурного методу нами встановлено основні "settlement" номінації, які ми розподілили за типами: *urban area*; *peri-urban area*; *rural area* та *peri-rural area*.

Отже, основні "settlement" номінації розподілено за типами таким чином:

urban area: *area*; *armpit*; *arrondissement*; *asphalt jungle*; *barrio*; *block*; *borough*; *burg*; *business district*; *business park*; *canton*; *cardboard city*; *catchment rea*; *central city*; *city center*; *centre*; *city*; *colony*; *commune*;

community; county; county town; district; dockland; domain; domicile; duchy; enclave; estate; ghetto; hood; inner city; megalopolis; metropolis; midtown; municipality; neck of the woods; neighbourhood; no-go area; place; quarter; region; satellite; seafront; seaport; section; see; settlement; skid row; slum; state; territory; town; township; uptown; ward; waste land.

peri-urban area: *banlieue; boom town; burbs; concrete jungle; dormitory town; garden city; new town; outskirts; platteland; province; shanty town.*

rural area: *basti; bustee; dorp; exurbia; faubourg; favela; hamlet; kampong; kraal; one-horse town; parish; suburb; suburbia; village.*

peri-rural area: *commuter belt; outpost; stockbroker belt.*

Представимо кількісні та відсоткові результати частоти вживання "settlement" номінацій у тлумачних словниках англійської мови: *urban area* (57 слововживань – 67,1 %); *peri-urban area* (11 слововживань – 12,9 %); *rural area* (14 слововживань – 16,5 %); *peri-rural area* (3 слововживань – 3,5 %).

Як видно, висока частота вживання у лексем типу "*urban area*" (*an incorporated urban centre* – 23 лексеми (27,1 % від загальної кількості проаналізованих лексем на позначення "settlement") та *an administrative division* – 34 лексеми (40 %)). Низьку частоту вживання демонструють лексеми типу "*peri-rural area*".

Словникова репрезентація не дає повну картину функціонування досліджуваних лексем, тому звернемось до корпусного аналізу з метою дослідження лексем на позначення "settlement" у дискурсі англійської мови.

Свої праці у напрямі корпусної лінгвістики присвятили українські науковці О. Демська-Кульчицька (2005), В. А. Широков (2005), О. В. Бугаков (2005), Т. О. Грязнухіна (2005), О. М. Костишин (2005), М. Ю. Кригін (2005); російські вчені В. В. Риков (2002), Т. В. Монахова (2009), А. Б. Кутузов (2011) та зарубіжні лінгвісти G. Cook (2003), S. Conrad (2004), R. Reppen (2004), D. Biber (2004), E. Tognini-Bolenni (2007), G. Kennedy (2014).

Корпусна лінгвістика уможливує визначення значення мовної одиниці через аналіз його вживання у природному середовищі ніж базуючись на інтуїції або "вирваному" контексті [8: 23].

Вивчення корпусів (Кутузов 2011) уможливує отримання точних даних про лексичний склад мов, а також про відносну частотність використання деяких мовних одиниць. Т. В. Монахова (2009) відзначає важливість використання даних корпусної лінгвістики для укладання словників чи статистичної обробки лексичних даних. Предметом дослідження можуть бути не лише лексичні значення, а й морфологічні, синтаксичні та фонетичні особливості мови кожного автора, пор.: "корпусна лінгвістика уточняє результати та висновки, проведені раніше і дозволяє провести нові більш системні лінгвістичні дослідження" [9: 91].

На нашу думку, корпусний аналіз дозволяє "вивчити" лексему в її "авторському" контексті та в повній мірі розкриває функціонально-семантичний потенціал мовної одиниці.

Визначення частоти функціонування "settlement" номінацій у дискурсі англійської мови нами проведено на базі *Global Web-Based English* [10], яка містить 1,9 мільярду словоформ. На основі даної бази виділено 5 693 139 слововживань на позначення "settlement", що дорівнює 0,3 % від загальної кількості лексем у корпусі. Кількісний аналіз "settlement" номінацій у типології дискурсі англійської мови виявив наступні результати (табл. 1):

Таблиця 1

Кількісна характеристика "settlement" номінацій у дискурсі

	<i>urban area</i>	<i>peri-urban area</i>	<i>rural area</i>	<i>peri-rural area</i>	Разом
Кількість слововживань	5 438 744	8 2072	169 273	3 050	5 693 139
%	95,5%	1,4%	3%	0,1%	100%

Як видно з таблиці 1, "settlement" номінації у дискурсі англійської мови у більшості випадків представлені лексемами типу "*urban area*" (95,5 %). Лексеми типу "*peri-rural area*" демонструють низьку частотність вживання у дискурсі. Проаналізуємо наступні приклади:

1. *In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the state and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law ...* [10].

У прикладі 1 проаналізовано лексему **district**, яка відноситься до групи лексем типу "*urban area*", чия частота у дискурсі становить 3,1 % (131 914 слововживань) від загальної кількості проаналізованих словоформ даної підгрупи. Тут досліджувана лексема реалізує периферійний компонент значення "*an area of a country or city, especially one characterized by a particular feature or activity*". Також зареєстровано поєднання лексем **district** та **state**, які відносяться до типу "*urban area*", підгрупи "*an incorporated urban centre*".

2. *The program was enacted to provide nurses in the **inner city** and **rural areas**, which experienced severe shortages in health care professionals and is scheduled to expire on September 21, 2004* [10].

У текстовому фрагменті 2 проаналізовано словосполучення **inner city**, яке відноситься до групи лексем типу "urban area", чия частотність у дискурсі становить 0,4 % (4 595 слововживань) від загальної кількості проаналізованих словоформ даної підгрупи. У даному прикладі лексема реалізує периферійний компонент значення "the area near the centre of a city, especially when associated with social and economic problems". До того дане словосполучення у дискурсі поєднується зі словосполученням **rural area** з компонентом значення "relating to, or characteristic of the country or country life".

3. *I work in an alternative school in the **burbs** of Philadelphia (the not-so-pretty **burbs**, mind you), and the school is mixed (about 30-40 % minority)* [10].

У реченні 3 проаналізована лексема **urb** відноситься до лексем типу "peri-urban area", чия частота у дискурсі становить 0,8 % (641 слововживань) від загальної кількості проаналізованих словоформ даного типу. У даному прикладі лексема реалізує домінуючий компонент значення "an outlying district of a city, especially a residential one".

4. *Imagine, then, life without a reliable way to connect to the world outside our small **communities**. Imagine, for a minute, life in a rural **hamlet** or an urban **slum** in a developing **country*** [10].

У фрагменті 4 проаналізовано лексему **hamlet**, яка відноситься до лексем типу "rural area", чия частота у дискурсі становить 4 % (6 281 слововживань) від загальної кількості проаналізованих словоформ даного типу. Тут лексема реалізує домінуючий компонент значення "a small settlement, generally one smaller than a village, and strictly (in Britain) one without a church" та сполучується з іншими лексемами, які мають спільний компонент значення *settlement*: **community** та **slum** (лексем типу "urban area"), та з лексемою **country** зі значенням "an area of land distinguished by its political autonomy".

5. *I opened the Daily Express and there he was, washing dishes in a small hotel or something very near where I was living in the **Stockbroker belt** outside London* [10].

У прикладі 5 словосполучення **Stockbroker belt** відноситься до групи лексем типу "peri-rural area", у дискурсі його частота становить 0,5 % (15 слововживань) від загальної кількості проаналізованих словоформ даного типу. У даному прикладі лексема реалізує домінуючий компонент значення "an affluent residential area outside a large city".

Компоненти значення лексеми "settlement" є нейтральними за своєю семантикою, проте у рекламному туристичному дискурсі сполучуючись з інтенсифікаторами актуалізуються додаткові позитивні компоненти до семантики і сприйняття досліджуваних лексем.

6. *Cheshire is the **perfect place to relax** and unwind with its **gently rolling countryside**, Michelin starred restaurants and exotic spa hotels. A **county of real contrasts**, from its industrial heritage and historic buildings, to its **quant market towns**. The beautiful landscape will inspire you to explore, it offers a wealth of outdoor pursuits, such as walking, riding, and cycling* [11].

У прикладі 6, ядерні компоненти виражені іменниками *place, county, landscape, market towns, countryside*, об'єднані спільним компонентом значення *settlement*, у фразі сполучуються з інтенсифікаторами *perfect, real contrasts, gently rolling, quant, beautiful*, які разом актуалізують компонент "cozy" (*giving a feeling of comfort, warmth, and relaxation*), а фрази типу *to relax, inspire, to explore, offers a wealth*, на нашу думку, підсилюють створюваний образ у реципієнта.

7. *Gilsland is a **pretty little village** that straddles the border between Cumbria and Northumberland...* [11].

Ядерний компонент у прикладі 7 виражений іменником *village*, семантика якого вирізняє такі компоненти "a group of houses and associated buildings, larger than a hamlet and smaller than a town, situated in a rural area", a small municipality сполучується з прикметником *little*, які разом актуалізують компонент "cozy" (*giving a feeling of comfort, warmth, and relaxation*), сполучуваність з прикметником *pretty* лексичне значення якого вирізняє такі компоненти *attractive and pleasant; charming but not particularly unusual way*, на нашу думку підсилює семантику фрази "привабливе маленьке селище".

8. *Norfolk Broads to explore in the surrounding area and of course loads of **lovely places to stay*** [11].

Ядерний компонент виражений іменником *place*, семантика якого вирізняє компонент "a particular area on a larger surface", який сполучується з прислівником *lovely* (*very attractive or beautiful*), які разом актуалізують компонент "pleasant" (*very enjoyable or delightful*).

У структурі фрази компоненти значення лексеми "settlement" є нейтральними за своєю семантикою, а інтенсифікатори вводять додаткові позитивні компоненти до семантики та сприйняття досліджуваних лексем.

Переважно інтенсифікатори у структурі фрази займають правобічні позиції, рідше – лівобічні, що підкреслює домінуючу роль "settlement" номінації:

9. *An area of outstanding natural beauty, West Dorset's **stunning countryside** is the ideal location for relaxing leisure activities ...*[11].

Ядерний компонент "an area of outstanding natural beauty" виражений іменником *area*, семантика якого вирізняє компонент "a region or part of a town, a country, or the world", який у лівобічній позиції

сполучується з NP "outstanding natural beauty" та актуалізує компонент "exceptionally good", що семантично інтенсифікує нейтральне значення субстантивної лексеми *area* із загальним компонентом "settlement".

Інтенсифікатор *stunning* із значенням "extremely attractive" підкреслює семантику *countryside* "the land and scenery of a rural area". З субстантивною лексемою *countryside* також сполучуються інтенсифікатори *picturesque, open, beautiful, tranquil, glorious, stunning, unsurpassed* із компонентом значення "visually attractive":

10. ... *the Yorkshire Moors contain some of the world's most stunning countryside* [11].

Беручи до уваги сполучуваність лексеми *city* (a municipal centre incorporated by the state or province), спостерігаємо, що дана лексема сполучується з таким інтенсифікаторами як *vibrant, great, bustling* із значенням "full of energy and life":

11. ... *the vibrant city of Carlisle can be found along the path of Hadrian's Wall* [11].

Отже, інтенсифікатори націлені на посилення сприйняття семантично нейтральних "settlement" номінацій у рекламному туристичному дискурсі. Хоча, слід відзначити, що інформація викладена в англомовному рекламному дискурсі сфери туризму допомогою інтенсифікаторів значно посилюється і "візуальним дискурсом", тобто фото колажем.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Дискурс розширює або звужує семантичну структуру "settlement" номінацій, а також дозволяє периферійним лексемам виконувати домінуючі функції та навпаки, відповідно, спостерігається кореляція ядерних і периферійних лексем у межах семантичного поля.

Перспектива дослідження полягає в аналізі "settlement" номінацій у різних типах дискурсу, що послужить фундаментом для подальшого вивчення "settlement" номінацій у національних варіантах англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Census Bureau [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ons.gov.uk.
2. Loibl W. Concepts and Methods / W. Loibl, A. Piorr, J. Ravetz // Peri-urbanisation in Europe : Towards a European Policy to Sustain Urban-Rural Futures (eds. A. Piorr, J. Ravetz, I. Tosics). A Synthesis Report. – Copenhagen : University of Copenhagen, 2011. – Pp. 24–30.
3. Loibl W. Report on a Methodology to Delineate RUR Sub-regions [Електронний ресурс] / W. Loibl, M. Kstl. – Режим доступу : <http://www.plurel.net>.
4. Douglas I. Peri-urban Ecosystems and Societies Transitional Zones and Contrasting Values / I. Douglas // Peri-Urban Interface : Approaches to Sustainable Natural and Human Resource Use (eds. D. McGregor, D. Simon, and D. Thompson). – London, UK : Earthscan Publications Ltd., 2006. – Pp. 18–29.
5. Phillips D. Literature Review on Peri-Urban Natural Resource Conceptualisation and Management Approaches / D. Phillips et al. – Nottingham : University of Nottingham, 1999. – 5 p.
6. National Geographic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nationalgeographic.com>.
7. Jaquinta D. L. Defining Periurban: Understanding Rural-Urban Linkages and Their Connection to Institutional Contexts [Електронний ресурс] / D. L. Jaquinta, A. W. Drescher // Tenth World Congress of the International Rural Sociology Association. – Rio de Janeiro, 2000. – Режим доступу : <http://portal.geographie.uni-freiburg.de/forschungsprojekte/indigenoveg/Background1Periurban>.
8. Biber D. Corpus Linguistics : Investigating Language Structure and Use / D. Biber, S. Conrad, R. Reppen. – NY : CUP, 2004. – 311 p.
9. Рыков В. В. Прагматически ориентированный корпус текстов / В. В. Рыков // Тверской лингвистический меридиан. – Тверь. – Выпуск 3. – 1999. – С. 89–96.
10. Global Web-Based English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corpus.byu.edu/glowbe>.
11. The UK Experience [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theukexperience.com>. – Title from title screen (viewed on January 10, 2016).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Census Bureau [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.ons.gov.uk (viewed on September 26, 2017).
2. Loibl W. Concepts and Methods / W. Loibl, A. Piorr, J. Ravetz // Peri-urbanisation in Europe : Towards a European Policy to Sustain Urban-Rural Futures (eds. A. Piorr, J. Ravetz, I. Tosics). A Synthesis Report. – Copenhagen : University of Copenhagen, 2011. – Pp. 24–30.
3. Loibl W. Report on a Methodology to Delineate RUR Sub-regions / W. Loibl, M. Kstl [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.plurel.net> (viewed on September 16, 2017).
4. Douglas I. Peri-urban Ecosystems and Societies Transitional Zones and Contrasting Values / I. Douglas // Peri-Urban Interface : Approaches to Sustainable Natural and Human Resource Use (eds. D. McGregor, D. Simon, and D. Thompson). – London, UK : Earthscan Publications Ltd., 2006. – Pp. 18–29.
5. Phillips D. Literature Review on Peri-Urban Natural Resource Conceptualisation and Management Approaches / D. Phillips et al. – Nottingham : University of Nottingham, 1999. – 5 p.
6. National Geographic [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.nationalgeographic.com> (viewed on September 26, 2017).

7. Iaquinta D. L. Defining Periurban : Understanding Rural-Urban Linkages and Their Connection to Institutional Contexts [Elektronnyi resurs] / D. L. Iaquinta, A. W. Drescher // Tenth World Congress of the International Rural Sociology Association. – Rio de Janeiro, 2000. – Rezhym dostupu : <http://portal.geographie.uni-freiburg.de/forschungsprojekte/indigenoveg/Background1Periurban> (viewed on September 15, 2017).
8. Biber D. Corpus Linguistics : Investigating Language Structure and Use / D. Biber, S. Conrad, R. Reppen. – NY : CUP, 2004. – 311 p.
9. Rykov V. V. Pragmaticheski orientirovannyi korpus tekstov [Pragmatically Oriented Text Corpus] / V. V. Rykov // Tverskoi lingvisticheskii meridian [Tver Linguistic Journal]. – Tver. – Issue 3. – 1999. – Pp. 89–96.
10. Global Web-Based English [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://corpus.byu.edu/glowbe> (viewed on September 26, 2017).
11. The UK Experience [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.theukexperience.com>. – Title from title screen (viewed on January 10, 2016).

Колисниченко Т. В. Типи 'Settlement' номінацій.

В фокусе нашего исследования – функционально-семантические особенности 'settlement' номинаций, как в системе глобального английского языка, так и в структуре дискурса, что обусловлено недостаточностью изучения общих географических названий объединенных компонентом значения settlement. В статье определены основные типы 'settlement' номинаций, а привлечение количественного и корпусного анализов способствует выявлению корреляции ядерных и периферийных компонентов значения 'settlement' номинаций в структуре дискурса.

Ключевые слова: семантическая структура, корпусная лингвистика, лексема, номинация, ядерный компонент, периферийный компонент.

Kolisnychenko T. V. Types of 'Settlement' Nominations.

The topicality of our investigation is motivated by the necessity of an integral description of the territorial units in the Global English Language and discourse that is essential in ranking the territorial nominations and the objective English-Ukrainian translation.

In the focus of our investigation there is the territorial nominations related by the common component settlement in English.

The componential analysis revealed the semantic structure of the lexeme settlement in English through the dictionary definition analysis; the meaning components were singled out; the framework including meaning components was modeled.

Some issues of area type division are presented in the article. Traditionally there are four area types: urban area, peri-urban area, rural area, peri-rural area. We have subdivided the meaning components of the lexeme settlement in English by area types. The dictionary entries do not provide the peculiarities of the usage of the settlement nominations.

The corpus-based approach helped to reveal the features of functional semantics of the settlement nominations in discourse.

The quantitative analysis of the realization of meaning components in the discourse was introduced. By computer sampling from the corpus the Global Web-Based English 5 744 439 word forms were registered that nominate territorial units. The quantitative analysis highlighted the difference between actualization of the components of the lexeme settlement in dictionary entries and discourse.

The discourse register causes a shift of the meaning component in the lexical meaning of settlement nominations and the Corpus-based approach gives a possibility to reveal semantic peculiarities of meaning shifts of settlement' nominations in the "author's" context.

Key words: semantic structure, corpus linguistics, lexeme, nomination, dominant component, peripheral component.